

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 104, GOD. IV, BEOGRAD, utorak, 19. OKTOBAR 2010.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 16. novembra

MIXER

Piše: Saša Čirić

KAD ZVONA UTIHNU

Ne računajući *Ja i Maja i ja*, knjigu iz 1993. koju je Sreten Ugričić (1961) odredio kao „roman o odrastanju“, *Neznanom junaku* je ipak njegov prvi roman. Da je pedagogija korisna obrazovna veština a ne umirivanje savesti društva, ovaj primer mogao bi biti poučan nejednom mladom piscu kada treba da počne sa pisanjem romana. Ovaj autor imao je običaj, u ponekoj belešci o sebi, da se pohvali da je kao najmlađi bio zastupljen u *Antologiji srpske proze postmodernog doba*. Danas je najmlađi jedino po tome što nalik njemu više niko ne piše, pa ni on sam, jednim delom. Taj deo, to je dodatak konceptualnoj poetici radikalnog eksperimenta (može i radikalnoj poetici konceptualnog eksperimenta, kao i sve suvisle kombinacije), suvišak pisanju koje je neskriveno koketiralo sa „obrazovnim profilom“ autora kome je literatura uvek bila zgodan paravan, paravan sa ušivenim apli-

čini dobru knjigu“.) Ipak, nasuprot mnoštvu postupaka i žanrovskih natruha, i autorovom objektivnom vrednovanju vlastitog dela, roman se nudi kao spoj klasične negativne utopije i političke bajke, uz epizode srbijanskog road movie-a (književni termin za road movie mogao bi da bude „proza na putu“).

Godina 2014. nije izabrana slučajno, to je stogodišnjica Sarajevskog atentata koji je poslužio kao okidač za Prvi svetski rat. Još je Torkvato Taso savetovao svojim kolegama da radnju svog istorijskog epa ne zavuku u nedosežne tmine istorije, jer će čitaocima mogućnost empatije biti uskraćena, ni u dojučerašnju prošlost, jer je ona nedovršen proces čiji su akteri još uvek u životu. Ugričić osvaja prostor neposredne sutrašnjice, takoreći period narednog Tadićevog mandata, pa ipak izabrana godina je provizorna. Ljubav prema istorijskoj analogiji dala je više nego mršav rezultat.

Nekoliko pojmova, Srbija, Diktator i milost, recimo, u romanu odštampani su isključivo ćirilnim pismom. To jeste neobično, ali „ćirilni pojmovi“ imaju značaj ne veći od ortografske ornamentalnosti koja tek podcrtava ekskluzivitet srpskog. Odnos Diktatora i Lude realizovan je kao žanrovski kliše, uostalom kao i ova dva lika koji baštine tradiciju simboličko-arhetipske drame, jednog Velimira Lukića na primer (*Afera nedužne Anabele*, *Dugi život kralja Osvalda*) i satiričnog pastiša dveju uobičajenih predstava: o nemilosrdnom totalitarnom vladaru i ludiranju (od

MIXER

Saša Čirić: Kad zvona utihnu

ŠTRAFTA

Predrag Azdejković: Posle Parade ponosa

Ivan Mandić: M. S. Đavo i njegov nož

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić: Braća u Kristu

BLOK BR. V

Lazar Bodroža: Avanture zeca Milorada (7)

kacijama teksta, paravan koji ništa ne skriva. Suplement tekstu romana pripada sferi odgovornog preispitivanja aktuelne stvarnosti u Srbiji. To preispitivanje zasnovano je na jasnom kritičkom i političkom stavu, koji nije sasvim onakav kakav bi se moglo očekivati od nekoga koga *Pečat štambilja*.

POVRATAK U BUDUĆNOST

Umesto pitanja šta je ovaj roman, suvislije bi bilo pitati: Šta on nije? Skroman (i autoironičan) spisak mogućnosti autor nudi na samom kraju romana, u završnom odeljku koji predstavlja cenzorsku ekspertizu i zabranu romana, tj. „Dozvolu za povlačenje knjige iz javnosti i opticaja u našem govornom podneblju“. (Ako se težina nekadašnjeg disidentstva merila radnim stažom na univerzitetima iza rešetaka, udeo cenzure i zabrana u izdavačkoj manufakturi za Ugričića očito predstavlja pouzdano merilo „šta

Erazma do Vudija Alena) kao saopštavanju istine iza maske ludosti. Bilo je zabavno ove godine u maju mesecu, na festivalu „Na pola puta“, slušati čitalačko uprizorenje dijaloga Diktatore i Lude koje su izveli užički gimnazijalci (autor romana verno je tumačio ulogu Diktatora). U tom ibijevskom dijalogu očekivano agonskih replika, kao i u epizodama bizarne fantastike, pokazalo se dominantno lice romana, njegova infantilna bajkovitost i vesela neobaveznost.

Neznanom junaku ne proizvodi jezu prikazivanjem jedne moguće čudovišne istorije. Naprotiv, osnova imaginacije njegove negativne utopije je prošlost, devedesete godine prošlog veka i jedan tip ideologije koji je pripremio, omogućio i opravdavao masovne zločine a građane Srbije učinio saučesnicima i suodgovornicima zločina. Otuda kad Diktator pita: „šta brblja raja“, a luda odgovori: „kud i kako da izbegnu“, osećamo da je istorijsko vre-

me u Srbiji zakočeno, od devedesetih do danas. Građani Srbije su „u stanju reverzibilne kome“ i to stanje je trajno. „Život je inostranstvo“, „umetnost je otadžbina“, „nije teško nestati u Srbiji“, Srbija je divna/jeziva, „dobro je što ne postoji“. Ovo su neki od frazeoloških lajtmotiva romana ili refrenske poente. Iza njihove forme paradoksa nije teško osetiti fatalističku pomirenost nemoćnog kritičara (tužnog ili ogorčenog, svejedno) sa neminovnim. Pravi paradoks leži u uvidu da se u ovoj tački dodiruju dva opozitna viđenja Srbije: ono koje zaumno slavi i uzdiže navodnu jedinstvenost srpskosti i ono koje je osporava ne videći joj realnu alternativu. Otuda proističe treći paradoks: nepomirljiva kritika i alternativa nude se iz srca establišmenta. Samoodrživi softver države dovoljno je izdašan da udomi svoje viruse i da pritom bez ikakvog pada sistema nastavi da generiše tvrdi državno-nacionalni kurs.

Trećem sloju romana pripadaju jezičke igre komičkih i teoloških implikacija. I akronimi, standardni repertoar totalitarnog novojezika (prisutan jednako kod Viktora Klemperera u dokumentarnoj filološkoj studiji, kao i kod Orvela u „umetničkoj projekciji“), podvrgnuti su postupku karnevalske apsurdizacije: LUD je „liberalno ushićen državljanin“, DRTL nije dojče RTL već „Državna radio-televizija i literatura“, TSJM, „tajna služba i javna milicija“, je po prirodi stvari vrlo aktivna, AKUIST je vladajuća stranka čije ime u sebi krije koaliciju apstinenata itd. U pripovedanju povremeno srećemo veoma uspele mikro narativne celine koje podsete na knjigu *Bog jezika i druge priče*. Stilski besprekoran govor romana funkcioniše i kao filozofska poezija, dakle, referencijalno samosvesna ali pojmovno namerno nedorečena, kao (nova) tekstualnost koja odbija da se svede na traktat.

OD STJUARTA GRINČRČA DO ISIHASTIČKOG PATRIJARHA

Posle izlaska knjige *Infinitiv* (1997), studije o realnoj teoriji izmišljenog savremenog filozofa Stjuarta Grinčrča, Dejan Ilić se pitao možemo li u tom imenu videti anagram autorovog imena, Sreten Ugričić. U svojoj teoriji Grinčrč se pak pitao može li postojati takozvani aksiološki infinitiv, vrednost s onu stranu svih drugih vrednosti, vrednost koja određuje sve druge vrednosti ali njima ne može biti određena, skladište za sve vrednosti kao što je u gramatici infinitiv oblik glagola koji upućuje na sve druge oblike. U *Uvodu u astronomiju* (2006.), knjizi autoindiciirajućeg podnaslova: „Ogledi o statusu uobrazilje i odgovornosti u Srbiji“, kao da je infinitiv prepoznat u saosećanju sa drugim i moralnoj odgovornosti za zajednicu koju pojedinac preuzima na račun života u njoj.

Sreten Ugričić pripada religioznoj alternativni, liberalnim kritičarima nacionalizma koji nadahnuće za svoju kritiku suštinski crpe i iz hrišćanske humanistike. Roman *Neznanom junaku* ogolio je ovaj uvid koji nekoga može i začuditi. U Ugričićevoj *Србији 2014*. Ustavom je Diktatoru dato pravo da vlada uz po-

moć ukaza, zabranjeno je sve što propisima nije dopušteno (otuda polovinu svih zaposlenih u Srbiji čine pravnici, činovnici slobode), postoji totalni nadzor nad građanima, protivnici se likvidiraju nervnim gasom, teren asanira a leševi razvoze do visokih peći skoro kao pogonsko gorivo... Dakle, Ugričićeva Srbija je jedna kombinacija Miloševićeve države kao izolovanog utvrđenja i kaznene ekspedicije i standardnog repertoara

SAMOODRŽIVI SOFTVER DRŽAVE DOVOLJNO JE IZDAŠAN DA UDOMI SVOJE VIRUSE I DA BEZ IKAKVOG PADA SISTEMA NASTAVI DA GENERIŠE TVRDI DRŽAVNO-NACIONALNI KURS

totalitarne prakse iz negativnih utopija. Ovoj futurološkoj viziji novinu donosi satirična fantastika i način na koji je zamišljen pokret otpora. U *road* deonicama romana, Srbija se kao u novijem opusu mrokrogorskog feudalca nudi kao zemlja čuda: samoubistva su turistička atrakcija, špijunima se motornom testerom ritualno odseca glava, uzgajaju se fluorescentni zečevi, vlada ultra-hiperinflacija a ulogu eks-dojč marke preuzela je ruska rublja, pripadnice pokreta otpora lako vaskrsavaju nakon egzekucije, među „superženama Srbije“ nalazi se Sara koja doživljava orgazam na svakih 15 minuta... Neznani junak je, naravno, nepoznat, ali iz pripovedanja u drugom licu jednine (narator se direktno obraća čitaocu/-teljki) nije nesuvislo pretpostaviti da je čitalac/-teljka vođa otpora, što je zgodna autorova investicija u budućnost (naravno, kada među mladima „vaskrsne“ opšta žudnja za čitanjem knjiga). Ili da ima više Neznanih junaka, od kojih je jedan na Malom ratnom ostrvu uhvatio i pripitomio stegosaurusa. Ne znamo doduše s kojim ciljem, od duga vremena ili po narudžbini Jagodinskog ZOO-vrta jer je čuo da Kingpin Palma traži dinosauruse za oglednu nastavu.

Od fabuloznih motiva omiljen mi je fluorescentni zec posut šećerom u prahu, takoreći stona lampa i lizalica u isto vreme, možeš i da ga ližeš i da ti svetli u mraku (dildo-zeka). Ipak, suština je u nosiocu otpora a to nije Neznani junak, to jest ti čitaoc/-teljko. Nosilac otpora je sveti otac Arsenije, hilendarski isihast i isihastički patrijarh koji se od 1989. (sic!, što bi rekli u Sarajevu) nalazi u egzilu u Grčkoj. „Njegova duša se rađa kao čovek od krvi i mesa, koji nastavlja misiju oslobođenja sveta od greha i patnje i spasenja sve božje dece od kobi večne smrti“ (amin, 318. strana). Dakle, srbijanski Če zapravo je pravoslavni mali Buda sa Hristovom agendom. Dok u *Šah*u Andrije Matića, u Srbiji 2024. strada pojedinac (profa engleskog čije je na-

ŠTRAFTA

Piše: Predrag M. Azdejković

PARADA ŽUTIH TRAKA I RUŽIČASTIH KRUGOVA

U koncentracionim logorima u nacističkoj Nemačkoj svi logoraši su imali svoj broj, koji je pratio trougao određene boje. Ružičasti je bio rezervisan za homoseksualce, a žuti za Jevreje. Obeležavanje Jevreja je bila praksa i van logora i morali su da nose žute trake oko ruke svaki put kad izađu na ulicu. Slično njima, učesnici prve Parade ponosa u Beogradu morali su da nose žutu traku, na kojoj je bio broj i ružičasti krug na grudima. Bez tih oznaka učesnici nisu mogli da se kreću unutar najsigurnijeg geta oko parka Manjež, u koji su mogli da uđu samo ako pokažu neki lični dokument i budu popisani. Iako je sve to smišljeno zarad bezbednosti i sigurnosti, simbolički najbolje dočarava položaj LGBT populacije u Srbiji, položaj najugroženije manjine u srpskom društvu. Prošlo je više od devet godina od prvog pokušaja da se u Beogradu održi Parada ponosa. Prvi pokušaj 2001. godine završio se u krvi, jer policija nije želela da zaštiti učesnike i mirno je posmatrala šta se dešava u centru grada i reagovala tek kad je sama bila napadnuta. Drugi pokušaj bio je 2004. godine, ali se brzo odustalo zbog martovskih dešavanja u Srbiji, tako da mnogi taj pokušaj i ne uzimaju u obzir. Treći pokušaj, odnosno drugi, bio je prošle godine, ali je propao jer srpska vlast nije bila spremna da obezbedi sigurnost učesnika u centru Beograda, da bi samo posle godinu dana odjednom postala spremna, što je bilo ključno da se Parada ponosa uopšte održi. Bilo je potrebno više od devet godina, puno pritisaka na srpske vlasti i oko šest hiljada policajaca, da bi se oko hiljadu ljudi prošetalo nekoliko stotina metara. Svi znamo šta se u gradu dešavalo tokom i posle te šetnje, jer su mediji mahom o tome obaveštavali, dok su vesti o paradi bile šture i kratke. Ali stvarno, šta se te nedelje 10. oktobra 2010. godine dešavalo u parku Manjež? Nakon što su učesnici prošli kroz sporu proceduru upisivanja i obeležavanja, kretali su se praznim ulicama kroz još dva kordona da bi došli do parka gde su pretresani i dodatno obeležavani. Zbog glasne muzike i prijateljskog okruženja učesnici nisu imali predstavu šta se dešava

učavanje stavljeno van zakona) koji se solo drznuo da kazni pedofila u mantiji, u *Auschwitz café*-u Dragana Radulovića postoji pravdoljubiva internacionalna mreža „Prijatelji“, nešto slično u jednom rukopisu gde friends-network vileni po Žarkovu zaraženom virusom, Ugričić se opredelio da sejač semena otpora bude vaskrsavajući isihast. To govori o doslednosti: zelena crkva (green church) ukotvila se u tradiciji, ekološka etika postala je isihastička telepatija.

MOLITVA ILI SREten UGRİČİĆ NA NIN-O SONGU

Veliki krešendo roman *Neznanom junaku* ima u molitvenom pismu ili epistolarnoj molitvi koju sestra Fevronija ispisuje još 1994. i izgovara sestrinstvu manastira. Molitva je upućena 505. Patrijarhu NSPC-a, Makariju, koga na stranicama romana srećemo kako stalno kleči u „zanosu molitve“ i usred užasa i tiranije „ništa ne vidi i ništa ne čuje“. Molitva patrijarhu sadrži molbu da se povuče sa mesta patrijarha i tim moralnim činom ogoli diktaturu i osvesti vernike. Istina, ono „što niko ne zna“, kako veli narator, jeste da je Makarije ne samo pokušao da se povuče već i da nebrojeno puta oduzme sebi život, ali ne vredi, Diktator ga stalno iznova klonira i vraća na tron. Šta ćeš, od sudbine (klona) se ne uteče. Oni koji su podržali zahtev iz Fevronijine molitve pitaju zašto je patrijarh „čutao o genocidnim egzekucijama, o masovnim grobnicama, o transportima hladnjačama i o visokim pećima, o višegodišnjim opsadama gradova, o progovima stotina hiljada građana ove zemlje preko Prokletija, o silovanjima na ratištima...“ (327). Jasno je da je ova kritika upućena na račun skoro upokojenog srpskog patrijarha Pavla, zadnja pošta Rakovica. Autor pravog molitvenog pisma bio je sam Sreten Ugričić. Pismo će se pojaviti deceniju i po nakon što je napisano, na sajtu Peščanika. Pravo molitveno pismo nije javno poslato, kritika patrijarhovog ćutanja stigla je prekasno.

Ovde se može postaviti niz pitanja, opredeliću se za dva:

- 1) Da li je sveti otac Arsenije, čija vaskrsavajuća duša nosi spasenje ni manje ni više nego sve božje dece, osudio egzekucije i nasilja iz grčkog egzila? Ne znamo, ništa ne piše u romanu. Kako mu onda možemo verovati i ponuditi mu mesto genseka Revolucije protiv Diktatora?
- 2) Zašto je u romanu toliki značaj pridat Orthodox Wizardsima? Neznani junak je Meštovićev romantičarski simbol duha slobode, herojskog i slobodarskog duha naroda i pojedinca. Kod Ugričića Neznani junak dresira dinosaurusu, dok je ava Arsenije pre-

destiniran da spase Srbiju (pred očima mi „vaskrsava“ Ričard Barton u *Sutjesci*, ali sa kamilavkom). Nije mali broj pisaca „ošinutih svetim“, da tako grozno-blasfemično kažem, među pripadnicima midl generacije pisaca u Srbiji (Generacija M, rekao bi Peljevin). Rodonačelnik i krstaš na tom polju nesumnjivo je Svetislav Basara koji je još devedesetih sa sebe strgao stegu heliocentrizma i kopernikanske zablude, a potom uneo *mikrokozmičku* i neobarbarogenijsku baklju u *vučji brlog* kulturne istorije Srbalja. Više piromanski potpaljujući jadne suvarke zapačene pismenosti nego osvetljavajući domete Vukovog narodnjaštva i Dositejevog kopi-pejst evropejstva, utirao je put za treću tradiciju, za treći srpski put koji je svoje najviše izdanke u XX veku imao u Justinu Popoviću i Nikolaju Velimiroviću. I Beogradsku manufakturu snova, Ugričićeve ispisknike, zahvata sakralni talas, sad nekoga više iznutra a nekoga spolja, preko elektriciteta i visokonaponske mreže... Današnja putujuća literarna omladina srbska, etnofiletistička i antiglobalistička, dođe kao logično bolderovsko cveće u saksiji srbijanskog retrogradnog autizma.

SALDO MORTALE

Sklop ovog romana njegov je najslabiji deo. Gavriilo Princip i njegov princip neustrašive nepogrešivosti s početka imaju malo dodirnih tačaka sa ostatkom romana. Sav onaj mistificirajući trinitikasting, gde se junaci i junakinje u romanu pojavljuju „jedan drugom do očiju“ u troparima (u blizanačkom trojstvu), čitaocu može da služi kao zabava iz veronaučne kombinatorike. Sav onaj put vaskrsavajuće junakinje do Prištine i „Centra za ireverzibilnu reanimaciju“ nije imao nikakvu drugu svrhu sem da podastre nekoliko pomerenih situacija koje kaskaju za realnom bizarnošću srpske savremenosti. Ugričić ponavlja primer novopazarskog sindikaliste koji je odsekao sebi prst demonstrirajući autofagiju kao protestni recept za glad, ali ova proza ne može da doskoči zakarabuljenim žutokljuncima a već huliganima koji sa štanglama uleću u pun autobus ili slikanju za uspomenu na mostu kraj potencijalnog samoubice. Kritika nacionalizma i njegovih učinaka neuporedivo efektnije je izvedena u *Uvodu u astronomiju*. Sumarno, slaba vajda od poetskih pasaža, jezičko-pojmovnih obrta, isihastičkog Bude i dildo-zeke. Sreten Ugričić je atipičan pisac, dobro je što postoji. Makar i u senci vračarskih zvona ■

oko njih, ali su tu idilu s vremena na vreme narušavale sirene vatrogasnih kamiona, sms poruke prijatelja koji javljaju šta se dešava u gradu, kao i helikopter koji je kružio iznad grada. Zvanični program parade podrazumevao je govore uvaženih gostiju koji su nas zapljusnuli praznim frazama o tome kako smo slobodni ljudi, kako je ovo divan dan za Beograd i ostalim mitovima o slobodi, cveću, leptirićima i jednorozima. Posebno problematično je bilo pojavljivanje ministra Čipliča, čiju ostavku zahteva veliki broj nevladinih i LGBT grupa, koji je dočekan sa zvižducima. I on je pričao o slobodi, a mogao je o mobingu. Jedino smisljeno što smo čuli tog dana jeste govor Majde Puače, koja je prošle godine bila jedna od organizatorki Povorke ponosa. Ona je sa nama podelila svoje ogorčenje kako ih je prošle godine vlast obmanjivala i zamajavala, i kako je država odgovorna za mržnju prema LGBT populaciji i divljanje huligana, jer je to rezultat višegodišnje državne politike. Organizatori su od države zahtevali hitno donošenje nacionalne strategije za borbu protiv homofobije i još nešto što je hitno, ali je retko ko

obraćao pažnju na to, jer su mahom bili nestrpljivi da prošetaju, a u vazduhu se već osećao miris suzavca koji je vetar donosio sa bojnog polja. Iako je šetnja bila kratka, osećalo se zadovoljstvo prisutnih što se parada najzad dogodila bez obzira na sve njene mane i nedostatke. Bila je to jedna vesela, šarena i uspešna šetnja. Tokom čitave Parade ponosa učesnici ni u jednom trenutku nisu videli huligane, jer ih je policija držala daleko od učesnika koji su, može se slobodno reći, bili s one strane duge. Žurka u SKC je skraćena, jer je situacija u gradu počela da se otima kontroli, tako da je počela evakuacija učesnika. Policijske marice su odvozile učesnike u bezbedne delove grada, gde su dalje nastavljali svako svojim putem.

Dan nakon parade mediji i javnost su počeli da zapitkuju da li se položaj LGBT osoba posle parade poboljšao i šta smo njom dobili. Jedini smisleni odgovor koji sam u tom trenutku imao jeste da imam mnogo bolju erekciju od kada sam paradirao Beogradom. Naravno, treba dodati taj osećaj srećnog kućeta koje je zapišalo teritoriju i osećaj lažne moći, jer je država izvela hiljade policajaca da nas čuva i stavila se direktno na stranu LGBT populacije i ljudskih prava. Posle više od devet godina slušanja kako se „pederi neće šetati Beogradom“, kako će se „krv Beogradom liti, al’ parade neće biti“, nekako je slatko uspeti u tome. Iz čistog inata. Priznajem da su to površne i malograđanske emocije, ali su one prisutne. Problem homofobije je postao toliko vidljiv da se ne može više ignorisati, naročito ne od strane države. Zato očekujem da će država u budućem periodu više pažnje posvetiti tom problemu. Još jedan problem koji je isplivao na površinu jeste da se deset godina od 5. oktobra u vrednosnom smislu skoro ništa nije promenilo. Retorika „ubi“, zakolji, da (upišite sami) ne postoji“ je i dalje sveprisutna, naročito kod mlađih generacija. Takođe, povezanost dela crkve sa desničarskim grupama, desničarskih grupa sa huliganima i navijačkim grupama, njihove veze sa kriminalom i mafijom su očigledne i sve je to začinjeno političkom borbom za vlast. Nažalost, ono što ne uliva optimizam jeste da je mržnja na svakom koraku prilično velika. Broj onih koji žele fizički da naude LGBT populaciji, ali i drugim manjinskim grupama – zastrašujući je. Posebno je problematičan broj onih koji ne bi da prljaju ruke, ali su spremni da ohrabruju, podržavaju i brane nasilnike. Nakon parade, pojedini mediji, sveštenici i političari na čelu sa gradonačelnikom Beograda su se potrudili da krivicu za nasilje svalje

ARMATURA

Piše: Ivan Mandić

M. S. ĐAVO I NJEGOV NOŽ

Revizija povesti u Vojnom muzeju

AHIL I KORNJAČA

U priči o Ahilu i kornjači uvek me je pomalo iritirala očigledna nelogičnost koja se dokazuje. Kako to da u imaginarnoj trci ovaj mitski junak, pod uslovom da najsporijoj životinji na planeti da minimalnu prednost, ne može da pobedi kornjaču ni na jednoj razdaljini? Pri dokazivanju ovog paradoksa filozofi su pokazivali da i sama trka ustvari traje beskonačno dugo i jedino može da se prekine ako se na primer Ahil umori od činjenice da mu kornjača neprestano izmiče.

U Vojnom muzeju, gde sam se susreo sa Ahilom i kornjačom, otišao sam sticajem okolnosti baš negde pred veliki jubilej – 65 godina pobeđe nad fašizmom, da bih ugovorio snimanje u sklopu muzejske postavke. Direktor me je primio i tokom razgovora pažljivo odmeravao. „Možda niste znali“ – priča direktor, uzdržavajući se da ne zeva od silne dosade – „ali postavka o Drugom svetskom ratu je zatvorena već godinama“. Pažljiv, sve u čuđenju klimajući glavom, idući hodnicima muzeja pored rimskih kopalja i srednjovekovnih oklopnika, dalje sam saznao da je postavka koja je prerađena i svečano otvorena 1961. izazivala u novije vreme opasne nedoumice, razmimoilaženja u tumačenju i čak konflikte opasne po zaposlene u ovoj ustanovi. Suočeni sa takvim problemom, oni su učinili najprostiju stvar koje su se dosetili, i da ne bi prošli kao onaj nesrećnik preko čijeg prozora se tuku dve komšinice, prosto su zatvorili jedan hodnik koji vodi ka postavci. Izvolite tucite se, ali ne na našoj terasi!

Velika drvena ploča pepeljasto plave boje, praktično iste boje kao i zidovi, neupadljivo naslonjena na stepenik sačekala nas je na mestu gde me je direktor prepustio dežurnom službeniku i pozeleo sreću u istraživanju i radu. Moj novi vodič je sa obe ruke povukao ploču i ukazao se hodnik čija se dubina polako ocrtavala kako je on palio svetla jedno po jedno. Mom oduševljenju nije bilo kraja – hodao sam sporo i kao izbezumljen kroz ne-

Dverjani, porodični ljudi, traže oslobađanje uhapšenih falangista

pregledni izložbeni prostor a ispred mene su se ukazivali Hitler, Musolini, porušeni Beograd 1941, dvometarske zardale bombe i prve partizanske puške. Videvši kako zurim u eksponate vodič je bio ljubazan da me prepusti sopstvenom smislu za vreme i ja sam ostao sam.

Čitav kosmos je plutao između zemlje i neba, napušten i nepotreban! Jedna sinapsa u kolektivnoj svesti je prespojena. Niko više nije razumeo ove događaje i zato je rešeno da je najbolje da se sve zaboravi. Slušao sam bat svojih koraka u praznim prostorijama razmišljajući o svetskoj kataklizmi čija veličina me je plašila a koja, ležeći u mraku, nije videla svetlost dana ni električnih sijalica ko zna koliko dugo. Malo pomalo, stigao sam konačno i do svog odredišta. U jednom uglu, preko puta brojnih slika tragične i herojske borbe protiv fašističkog okupatora, bio je deo posvećen zločinima domaćih izdajnika. Autohtone i endemične vojničke formacije, zabludele u okukama Drugog svetskog rata tu su dobile svoj prostor. Na nevelikom panou bili su zajedno hrvatske ustaše i srpski četnici, fotografije vešala i mape konc-logora, kao i zbirka noževa.

ĐAVO I NOŽ

Posle razgovora sa dežurnim, za moje snimanje je sve bilo spremno. Prateći proces rehabilitacije četnika – nekadašnjih domaćih izdajnika, a sada skupštinskim dekretom priznatih anti-fašističkih boraca, trebalo je snimiti oblačenje lutke u četničku uniformu sa svim obeležjima koja se čuvaju u fondu muzeja. Lutki bi na kraju dodali crnu zastavu sa mrtvačkom glavom – simbol ovih jedinica u ratu, i četnički nož – kamu, simbol zločina koji bi sada trebalo posmarati drugačije, mada ne znam tačno kako. Taj nož bi nam izvadili baš iz ovog izloga, kada bih ja i postavio pitanje kako je moguće da sada taj nož, opipljiv istorijski artefakt, menja stranu u sukobu. Ha! Moji sagovornici, koje sam pakosno mislio da dovedem u neprijatnu situaciju baš tim pitanjem, bili bi jedan član državne komisije za pravnu rehabilitaciju komadanta četničkih jedinica i jedan stručnjak za vojne uniforme, inače i umereni simpatizer ovog pokreta.

Ipak, moja sreća nije dugo trajala jer su me događaji pretekli. Želeći verovatno da iskoristi potencijal koji je jubilej 65 godina pobeđe nad fašizmom nosio, ministar odbrane je dao nalog da se izložba pripremi za javnost u kratkom roku. Pretposta-

vio sam da je čovek, poput drugih svetskih lidera hteo da se slika tom prigodom, da snimi neki intervju, i da se prosto prikaže kako smo i mi kao narod podneli žrtve i dali svoj doprinos u ovom velikom ratu, pa nam valjda sada i nešto sleduje. Svedeno, ta halabuka mi nije išla u korist i na sledećem sastanku sam ustanovio da su u toku grozničave pripreme da se tom zahtevu udovolji. Od mojih dosadom ophrvanih saradnika nije bilo ni traga! Ali kako pomiriti nespojive suprotnosti – oni koji su zvanično proglašeni za izdajnike na kraju rata i kojima je suđeno za veleizdaju, sada treba da stanu u red boraca za slobodu. Imao sam utisak i da osoblje muzeja u svoj onoj užurbanosti nije baš načisto kako da sprovede taj dekret, ali u vojsci nema pogovora kada se naredba već izda.

Bilo je u istoriji ljudskog roda sličnih slučajeva, nerešivih, koji su svojom zamršenošću pretili da pomute čoveku razum ali bi se našao neko, ko bi hrabro odgonetnuo sve zamke i pokazao novi pravac. Aleksandar Makedonski, na primer kada je presekao Gordijev čvor i postao kralj Azije. Ili Albert Ajnštajn kada je rešio paradoks svetlosnih čestica tako što je ustvrdio da je svetlost istovremeno i čestica i nije čestica, što je do tada bilo nepojmljivo. Sve u svemu – dekreti! Od strane velikih ljudi i velikih umova. Verovatno je i ministar bio vođen nekom ovakvom idejom kada je rešio da britkom sabljom reši sve nedoumice. Onu sinapsu što se još ko zna kad otkočila trebalo je ponovo privezati. Ako se opire onda je zavariti!

Naravno, moje pripreme za snimanje su propale i trebalo je čekati da prođe svečano otvaranje pa da se uglavim u neki dan posle tog događaja. I tada se desio fenomen koliko jednostavan toliko i neshvatljiv. Više nije bilo potrebe da se vadi nož iz vitrine domaćih izdajnika jer je na zidu preko puta, među boricima za slobodu pripremljen jedan deo za četničke jedinice, sada prikazivane u novom svetlu, gde će taj nož naći svoje novo mesto. Svim u skladu sa političkim odlukama koje su donošene prethodnih godina i decenija. Razdaljina od ne više od 5-6 metara ali beskonačno udaljena u sukobu koji se odigrao!

Dok sam lupao glavu koju je putanju prevalio taj predmet, da li ga je nosila ljudska ruka ili se umešao božiji promisao i dematerijalizovao ga da bi se ponovo pojavio na drugoj tački u prostoru, došao je i dan snimanja. Sa svojim sagovornicima ispred novopostavljenog panoa četničkoj gerili i lutkom koju smo postepeno oblačili i uvodili je na istorijsku scenu, ja sam shvatio. Kopča koja će nas povezati sa gigantskim nasleđem Drugog svetskog rata su upravo ti, naši borci, Srbi, nacionalisti, koji su se na svoj način hrabro suprotstavili Hitleru a ne

BETONJERKA
POLUMESECA

Đenova je srce Srbije.
Gde su srpski huligani,
tu su srpske zemlje.

Ivan Bogdanov - Coi

tamo neka šačica inoveraca i mutna komunistička internacionala koja se nekim ču-
dom i pre svega spletkama stvorila na strani pobednika.

Pokušaj da skandalizujem establišment dok su kamere uključene, moj omiljeni dokumen-
taristički postupak, uspeo je samo delimično. Mrtvačka glava sa crne zastave, za koju su
naivčine mislile da asocira na smrt, predstavljena je kao simbol rešenosti za borbu do ko-
načne slobode. Ko se do sada plašio četničkog noža – kame, i drhtao na sami izgovor te re-
či, sada treba da ga gleda kao tradicionalno naoružanje svake vojske a neka zna i da učesta-
la upotreba ovog predmeta samo potvrđuje koliko je metak bio skup za vreme rata. Imao
sam utisak da su ove opservacije od svih prisutnih izazvale uznemirenje samo kod mene.
Ruku na srce, sve to sam već pročitao i ustvari samo sam hteo da snimim u prigodnom
ambijentu, ali nisam očekivao da će se eksponati vaditi iz vitrine namenjene pobed-
nicima u ratu! Izgledalo je da sam usamljen u primećivanju ove tačke diskontinuite-
ta koja je po mom mišljenju pretela da uruši čitavu logičku kon-
strukciju i da nas proguta sve i usisa u crnu rupu koja bi tom pri-
likom nastala. Ništa se nije popravilo ni narednih dana kada su
kolone ljudi pohrlile da vide novu postavku u Noći muzeja, ve-
čeri kada su svi muzeji u gradu otvoreni po čitav dan i noć. Iz-
jave zvaničnika, utisci slučajno odabranih posetilaca i govor
ministra odisali su slavljeničkom atmosferom. Na ulazu je svi-
rao orkestar i oficiri su plesali sa damama. Eh da znate kolikog
i kakvog problema smo se rešili!

Ono što tog dana nisam saznao i što je nastavilo da me muči
je pitanje kome je pripadao nož koji se materijalizovao u no-
voj vitrini? Prilikom prvog susreta, osoblje muzeja mi je kroz
smeh pričalo da kao mračnu relikviju u fondu čuvaju kamu
četnika Miloja Selakovića zvanog „Đavo“ i da je na spisku du-
ša kojima je taj nož presudio zapisano više desetina imena.
Ponudili su mi da izvade baš taj nož za našu scenu! U opštoj
gužvi koja je nastala oko svečanog otvaranja nove postavke
ništa od toga više nije bilo moguće proveriti. Prosto smo dobili jedan deo voj-
ničke opreme iz vitrine pobednika, bezimeno oružje slobode. Ako se izuzme mr-

tvačka glava na dršci, sam predmet nije bio mnogo rečit – nož kao nož, i ni-
je mi ni on mogao pomoći u rešavanju ove dileme.

A šta reći o potamnelim zvezdama velikog svetskog sukoba, samoorganizovanim i
beskompromisnim boricima sa petokrakom zvezdom na kapi? Nesrećnim partizani-
ma, slučajnim pobednicima u Drugom svetskom ratu, izgleda nije pomogla ni mla-
dost, ni prolivena krv, ni smrt gimnazijalaca, ni svi podvizi svih ratnih zima. Nji-
hovi protivnici, koji se u ratu nisu toliko trudili, ali su se borili za naciju, kralja i
otažbinu, za vrednosti koje su imale malo dužu tradiciju od mladalačkih ideala o
novom društvu, opet su ispred njih. Kao što spora kornjača neprestano
izmiče brzonogom Ahilu. Zalud Ahilu i polet i mladost i snaga, ma-
lo zeleno biće je uvek neki milimetar ispred njega!

Sve dok se Ahil ne umori. I ne odustane ■

Sovjeti nezdravog razuma

BETON U PRIŠTINI

Polovina redakcije Betona (Miloš Živanović i Tomislav Marković) učestvovala je na Međunarod-
nom festivalu poezije Polip, koji je održan u Prištini od 14. do 17. oktobra u organizaciji Multi-
medijalnog centra (Qendra Multimedia). Festival je okupio dvadesetak pesnika iz nekoliko zema-
lja: Nemačke, Austrije, Albanije, Srbije, Hrvatske, Makedonije i Kosova. Čitanje betonske poezi-
je u klubu Tetris izazvalo je veliko interesovanje kako publike tako i medija, što je rezultiralo i
intervjuom koji je Tomislav Marković dao za kulturni dodatak lista *Koha ditore*. Uzrok intereso-
vanja kosovske publike za srpsku književnost je svakako i činjenica da su veze između kosovske
i srpske književne scene potpuno pokidane, te da su ove dve literature jedna za drugu terra in-
cognita. Nastup Betona u Prištini je samo jedan korak ka obnavljanju tih veza koje su nakarad-
nom politikom potpuno devastirane. Ozbiljniji projekti koji će doprineti upoznavanju i komuni-
kaciji kosovske i srpske scene tek slede. Beton i Jeton Neziraj iz prištinskog Multimedijalnog
centra, pod pokroviteljstvom Tradukija, pripremaju dve panorame (antologiju srpskih pripove-
dača rođenih posle 1970. koja se prevodi na albanski jezik i pregled mlađe kosovske književne
scene koja se prevodi na srpski) koje će biti predstavljene na Sajmu u Lajpcigu sledeće godine.
Pored čitanja poezije, *delegati* Betona su učestvovali i na dve panel diskusije (Živanović na te-
mu „Književna saradnja u regionu“, a Marković na temu „Mali i ‘veliki’ jezici“) koje su održane
u kafeu „Dan i noć“ (Dit i Nat). Sumanutost aktuelne srpsko-kosovske situacije možda je naj-
bolje opisao pesnik iz Prištine Balsor Hodža (Ballsor Hoxha) koji je otprilike rekao da je odrastao
uz srpsku književnost i onda je odjednom sve nestalo, kao da je neko postavio zid između ko-
sovske i srpske literature. Jedna cigla iz tog zida je pala, ostaje još mnogo da se sruši ■

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika utoke

Piše: Predrag Lucić

BRAĆA U KRISTU

(iz poslanice velečasnog Franje Jurčevića)

Dragi Amfilohije,
Moj u Kristu brate,
Brani Obraz Srbije
I za nas Hrvate.

Sotonu da otjera
Od Kristove kuće,
Srbin bije pедера,
Hrvat geja tuče.

Ubij, ubij pедера,
Bio muški, ženski,
Jer je peder nevjera,
Brate ekumenski.

Pedere će zatrijeti
Vatrom, nožem, mlatom,
Pa se bratski voljeti
Srbin sa Hrvatom.

Ubij, ubij lezbaču,
Nogom je u sisu,
U čast tvoju pjevat ću
Pravoslavnu misu.

Smljeti pedere u prah
Za vrlinu čistu:
Svršiti u isti mah
U Isusu Kristu ■

BLOK BR. V

Lazar Bodroža: Avanture zeca Milorada (7)

